

اسپینوزا یا گوره سعادت، انسان و وارلیق آراسیندا وحدت‌ده‌دیر

تاریخین لاپ بؤیوک نظاملایان فیلسوفلاریندان اولان اسپینوزا، شکاکلیغین یایلیدیغی زمان، دایناچاق یئر دالیسیجان ایدی. آما دکارتین ترسینه دوشونماق سوژه‌سینه متمرکز اولمادی.

تاریخین لاپ بؤیوک نظاملایان فیلسوفلاریندان اولان اسپینوزا، شکاکلیغین یایلیدیغی زمان، دایناچاق یئر دالیسیجان ایدی. آما دکارتین ترسینه دوشونماق سوژه‌سینه متمرکز اولمادی.

اسپینوزانین دوشونجه‌لرینی مطالعه ائله‌یب اونا گوره اؤز موضعینی آیدینلتماغا مجبور اولمایان هنج فلسفه، دین و ایلاهات محقق اولد. اسپینوزا مهم و تأثیرلی فیلسوف ایدی کی چوخلو اجتماعی و فکری جریانلار نفوذ ائله‌یب و هله ده ائله‌ییر. بونلارین کناریندا اونون شخصی یاشاییشی‌دا فلسفه‌یه باش قوشانلار اؤرگمه‌لی نکتله‌ری وار.

اسپینوزا شگدن قورتولماق اوچون اوج وحدت، ضرورت و ثبات مقوله‌لرینی جوهر مفهوم آلتیندا یئرلشدیریب اؤز فلسفی دوشونجه‌سینه مینا قرار وئردی.

ایلاهی جوهر کی هم واحدیر همده فاعلیتی ذاتی و ازلی‌دیر و همده سردمی شکلده بو هماندیر.

بوندان علاوه، بو جوهرین جهانان انشیکده اولمادیغی اوچون، ضرورتی‌ده ثابت آسمانین او طرفینه داشیمیاب اوزاقدان کاپناتین اداره‌سینه مشغول ائتمه‌یب، بلکه کاپناتین جانیندا یئرلشیب و ضرورتی عالمین ایچینده یئرلشدیریب کی علتین بلنمه‌سی‌نین یولونو باغلاسین و هم علم و معرفتی گوجلندیرسین. بو اوزدن علمین موتق اولماسی‌نین اثباتی اوچون، سنتلر و ناموسلار باغلانان الله‌ین اراده‌سیندن سؤز گتیرماغا احتیاج یوخدور نییه کی ضرورت و علی انتظامین قایناغی، کاپناتین داتیندایدیر.

اسپینوزا شهودچی بیر فیلسوف کؤینگینده، مشهاده‌چی عاغلین گؤزو اینن، چوخلوغون و تغییراتین آرخاسیندا، هر شئی چولقاپان وحدت، ازلی ضرورت، سردمی ثبات اینان، چوخلوغون قایناغی و داشیپانی و ساخلاپان حقیقتی شهود ائله‌یب.

بنیله شهود، یاشادیغی جامعه‌ده یایلان قبالیی تعلیماتیندان تأثیرلنسه ده، نظره گلیر اونون ریاضیات و اقلیدسی هنسه کیمی دقیقه علملرین مشغول اولماسی، بو واحد گؤرمه‌ده داها یوخاری سهمی واریدی و نه‌ایدده دوشونجه‌لرینی ارانه وئرمه‌ده داها گنیش مفهومی چرچیاوا اختیاریندا قویوب.

بونا گوره، اسپینوزا فلسفه‌سی‌نین اصلی مقوله‌لر و معرفتی چرچیاواسینا شکل وئرمه‌ده ریاضیاتین مخصوصاً هندسه‌نین سهمینی دوز بیلماق، بو حوزه‌نین محققینی اونون دوشونجه‌سی‌نین گؤیگینه هدایت ائله‌ر. اسپینوزا دوشونجه‌لرینی هندسی و اقلیدسی شمایلده ارانه وئرمه‌ده داها یوخاری سهمی واریدی و نه‌ایدده دوشونجه‌لرینی ارانه وئرمه‌ده داها گنیش مفهومی چرچیاوا اختیاریندا قویوب.

اسپینوزانین اساسلی پیش‌فرضلریندن بیری ثبوت و اثبات سیستمی‌نین بیر یؤنده اولماسیدیر. آیری سؤزله، ثبوت عالمی الله‌دان قاپناتین و نه‌ایدده شئیره بیتیرسه، دوشونجه سیستمی‌ده لاپ معقول وجهده شکل‌لنماق ایستسه‌سه، الله‌دان باشلاپ متناهی امرلره چاتمالیدیر. بو اوزدن، اصلاح فاهمه رساله‌سینده بوتون ذهنی تصورلرین ایچینده، الله‌ین تصورونو لاپ یوخاری واضحلیق و تمایزه حائز بیلیر و اونو تصورلرین دوزلوغونو تشخیص وئرمه‌ده لاپ یاخشی نمونه تلقی ائله‌ر و بو واسطه اینن یولا انعکاسی ماهیت نظرده توتور.

یعنی دوز یول، لاپ بدیهی تصور اوزو اینن حقیقت معیارینی تانیماقدان ساواپی دئییل. و دوشونجه‌نی بو معیاردا هدایت ائله‌ماق و دوز تصورلرین پیامدلر و استنلاملارینی استخراج و استنتاج ائله‌ماق و اونلار آراسینداکی رابطه‌نی کشف ائله‌ماقدیر.

بو اوزدن یول تانیماق، وارلیغی تانیماق و معرفتی تانیماقدان اول گلیر. وارلیغی تانیماق انسانین مطلق وارلیقدان اولان تصورنی مبناسی اولدوغونا گوره، و معرفتی تانیماق بونا گوره کی مبهم تجربه‌لردن اله گلن تصورلر و استدلالی و یا شهودی تفکرلر آراسیندا تمایز قویمالیدیر و حقیقتی ایکی آخر موردلرده آختارماق لازمدیر و همین والیغی تانیماق و معرفتی تانیماق مسبق اولماقدیر کی اسپینوزانی رساله‌نی یاریمچق قویماغا سوق وئیر. یول نه دوشونجه و نظاملاماقدان اول بلکه اونولا عینی زماندا ظهور ائله‌یه‌جاق.

هندسی شکل‌لرده حکملرین درج اولماسی، اسپینوزا شهودونون چوخلوغو واحده درج ائله‌ماغیندا تأثیرلی اولوب و شهودونو بیان ائله‌ماغا متقن مفهومی چرچیاوا حاضرلاپیب. هندسی شکل جامع وجه کیمی جامع وجهین وحدتین وجهه‌سینی مخدوش ائله‌میر و اونا بیر شئی آرتیرمیر. مثلثین مثلثلیغی اونون بوتون حکملرینی استنتاج ائله‌ینه قدر باقدیر.

آیری طرفدن، هندسی برهانلاردا مقدمه‌لر و نتیجه آراسیندا اولان ضروری نسبت، الله‌ی ساختینده جرافیه اراده‌نی انکار ائله‌ماقدا و هابئله انسانی مرتبه‌ده راهنما اولوب و غایت انگارانه تبیین‌لردن اوزا اولماغی اخلاقدا تصریح ائله‌دیغی کیمی، ریاضیاتا مدیونوق. اونون الله‌ی انسان کیمی سانماغا و عاطفی انفعالاتا ائله‌دیغی نقدلری شارحلرین چوخو، ریاضیاتین و هندسه‌نین تأثیر قویدوغو غیر شخصی ساختارین میراثی بیلیرلر.

بوتون بو مفهومی دایره و قایدالی چرچیاوا، ایچ دوشون (مثلثدن استنتاج اولمالیلار اونون ایچینده دیر) و وحدت آختاران، سعادت آختاران اسپینوزانی و سعادت انسان و کاپناتین بیرلیغیندا گؤرور (انسان عالمده غریب دئییل)، مجبور انلیر الله‌ی کاپناتان انشیکده گؤرماقدان، قانونا ضد اولماقدان، یوخلوقدان یارادان و عاطفی انفعالاتا منفعل اولماقدان انتقاد ائله‌سین.

«مطلق نامتناهی» مفهومونون دا اسپینوزانین الله‌دان اولان تلقی‌سینی بیلماقدا اساسلی نقش‌ی وار، اسپینوزانین «مطلق نامتناهی» دن اولان درکی اونون ابراهیمی دینلرده اولان سنتی ایلاهاتدان قیریلماسینا اصلی دلیل‌لردن بیریدیر کی اونون تکفیرینه سبب اولدو.

اسپینوزانین اثرلرینی بیر چوخو، اونون زمانیندا رایج اولان الله‌دان تلقی‌لری نقد ائله‌ماغا صرف اولوب. هامیدان چوخ ابن میمون و توماس سنت‌لرینده رایج اولان و یهودی و نصرانی عالملرین مقبولو اولان تلقی‌لر. اسپینوزا گوره بو تلقی‌لرین عمده اشکالی اونلارین «نامتناهی ذات» باره‌سینده‌کی تلقی‌لری و نتیجه‌ده الله‌ی انسان کیمی

دئمک اولار اسپینوزایا گۆره، متأله فیلسوفلار و متکلملرین چوخونون خطاسی «اللهین غیرمتناهی لیغی» نین دوزگون فهمینده ایدی و نتیجهده الله اینان کاینات آراسیندا اشتباه اولان علی نسبتته قایل اولماق، او کلامی و فلسفی نظاملار، دقیق بیر فکری دستگاهین یاراتماسیندان عاجز قالسینلار. آما مسأله صرفاً بیر فلسفی نظامین نقصی حد و حدودوندا دئییل، بلکه حقیقی دوشونجهده ناقصلیق قاباقجان دئدیغیمیز کیمی سعادتین ناقصلیغینا گتیریب چیخاردار بونا گۆره، بوتون انسان تانیما، سعادت تانیما و فردی و اجتماعی اخلاقا دا شامل اولور.

اسپینوزا اللهی کایناتدان ائشیکده تلقی ائلهماغی نفی ائلیر، او حقیقتده طبیعت مفهومونا توسعه وئریب اونو بوتون وارلیغینان بیر معنادا بیلیر.

لینک مطلب در سایت : <http://torki.tebyan-tabriz.ir/?MID=21&Type=News&id=1466>